

مدل سازی روابط دولت و پیمانکار در شرایط کمبود اعتبارات عمرانی با استفاده از نظریه بازی ها (مطالعه موردی: پروژه های انرژی)

لطفعلی عاقلی^{۱*}، حسین صادقی^۲، گل جمال نظری قوجق^۳

۱. استادیار دانشگاه تربیت مدرس، پژوهشکده اقتصاد، aghelik@modares.ac.ir

۲. استادیار دانشگاه تربیت مدرس، گروه اقتصاد، sadeghih@modares.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اقتصاد انرژی دانشگاه تربیت مدرس، nazary_goljamal@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۶/۲۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۷/۱۴

چکیده

در این مطالعه، با استفاده از روش نظریه بازی ها، در قالب بازی های همکارانه، به تحلیل اثر کمبود اعتبارات عمرانی بر پروژه های انرژی پرداخته شده است. برای مطالعه موردی، پروژه های عمرانی استانی بخش انرژی در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ انتخاب شد. در بخش نظری، به طراحی مدل پرداخته شد. سپس، کمبود اعتبارات عمرانی، به منزله عاملی مؤثر بر نحوه اجرای پروژه های انرژی، در مدل وارد شد. در بخش تجربی، بر اساس روابط و تعادل های به دست آمده از مطالعه موردی و همچنین با استفاده از مدل راه حل چانه زنی نش به پیامدهای یک بازی همکارانه پرداخته شد. بر اساس نتایج این مطالعه، دو بازیکن (دولت و بخش خصوصی (پیمانکار)) ائتلاف همکارانه را انتخاب کردند، زیرا با انتخاب آن سود بیشتری، نسبت به حالت ائتلاف مستقل، به دست می آورند و در این حالت قدرت چانه زنی دولت بیشتر است. با اینکه نرخ تنزیل کمتری دارد، پیمانکار بیم دارد که دولت پروژه ها را با پیمانکارهای خود به انجام برساند؛ به همین دلیل، پیمانکار قدرت چانه زنی کمتری خواهد داشت و سهم دولت از پیمانکار در ائتلاف همکارانه بیشتر خواهد بود.

طبقه بندی JEL: C₇₁, H₄₂, Q₄₈

واژگان کلیدی: اعتبارات عمرانی، بازی های همکارانه، پروژه های انرژی، راه حل چانه زنی نش، نظریه بازی ها.

* نویسنده مسئول، تلفن: ۰۲۱۸۲۸۸۳۹۲۲

مقدمه

اجرای پروژه‌های عمرانی در هر کشوری یکی از مسائل اساسی به‌شمار می‌رود. بخش غیردولتی در اجرای پروژه‌های دولتی سهم بسیار زیادی دارد. با پرداخت به‌موقع مطالبات پیمانکاران بخش خصوصی تقویت می‌شود و کشور به‌سرعت رشد و پیشرفت می‌کند. ولی، در اغلب پروژه‌های دولتی، پرداخت مطالبات پیمانکار با تأخیر همراه است. در این شرایط پیمانکار امکان سرمایه‌گذاری در تجهیزات و ماشین‌آلات به‌روز را از دست می‌دهد و بسیاری از شرکت‌های بزرگ و کوچک ورشکسته می‌شوند؛ در این صورت، اجرای پروژه‌ها با تأخیر همراه خواهد بود (خشنود و پنجم‌زاده، ۱۳۹۰).

مهم‌ترین مشکل در صنعت ساخت‌وساز طولانی‌شدن مدت پیمان است. کشور ایران، به علت اینکه پروژه‌های اجرایی آن با تأخیر روبه‌روست، از این موضوع مستثنا نیست. این تأخیر در اجرا بر دستگاه کارفرما و پیمانکار فشار وارد می‌کند و ضررهای پیمانکار بیشتر به چشم می‌آید (عربی و اعظمی‌نژاد، ۱۳۸۸).

به طور کلی، شاخص‌هایی نظیر سهم پروژه‌های دارای تأخیر در کل پروژه‌ها و میزان تحقق پروژه‌های خاتمه‌یافتنی و نیز میانگین مدت پروژه‌ها - که شاخص‌هایی برای زمان‌بندی اجرای پروژه‌های عمرانی‌اند - بیانگر نشانه‌های نامطلوبی در کشور است. به عبارتی، ضعف و ناتوانی در اجرای پروژه‌های عمرانی (به هر دلیلی که باشد) اثر خود را در مدت زمان اجرای پروژه نشان می‌دهد یا موجب کاهش میزان تحقق پروژه‌های خاتمه‌یافته و افزایش سهم پروژه‌هایی که از برنامه زمان‌بندی عقب‌ترند می‌شود (قاسمی و عباسی، ۱۳۸۲: ۲۴).

در سال‌های اخیر، تعداد پروژه‌ها بدون هیچ توجیه فنی یا اقتصادی بسیار افزایش یافته است. کمبود اعتبارات عمرانی در این پروژه‌ها ایجاب می‌کند که عوامل اجرایی این پروژه‌ها تصمیم‌هایی بگیرند که بهترین عملکرد را در پی داشته باشد. هدف از این مطالعه تحلیل اثر کمبود اعتبارات عمرانی بر پروژه‌های انرژی ترجیحاً استانی طی سال‌های منتخب ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ با کمک بازی‌های همکارانه است تا بهترین پیامد برای عوامل اجرایی پروژه‌ها، با توجه به کمبود اعتبارات عمرانی، مشخص شود. سازمان‌دهی این مطالعه بدین صورت است: در بخش دوم به پیشینه تحقیق و در

بخش سوم به مدل نظری پرداخته می‌شود. در بخش چهارم بازی‌های همکارانه معرفی و در بخش پنجم راه حل تعادلی نش برای مطالعه موردی این تحقیق ارائه می‌شود. بخش ششم به نتیجه‌گیری اختصاص می‌یابد.

پیشینه تحقیق

عسگری و افشار (۱۳۸۷) به مطالعه «همکاری پیمانکاران جزء در تخصیص منابع مشترک با رویکرد نظریه بازی‌های همکارانه» پرداختند و با کمک روش‌های حل ارزش شیلی و هستک، سود مازاد حاصل از همکاری بین پیمانکاران را تقسیم کردند و به این نتیجه دست یافتند که پیمانکاران می‌توانند با مشارکت در ائتلاف‌های بزرگ‌تر سهم بیشتری به دست آورند.

یان و ما^۱ (۲۰۱۲) در مطالعه خود، با عنوان «تحلیل بازی در مذاکرات مطالبات ساخت‌وساز»، از بازی‌های پویا (چانه‌زنی مذاکرات مطالبات بین مالک و پیمانکار) و قضیه بیزین استفاده کردند تا خطرها و هزینه ساخت‌وساز پروژه کاهش یابد و پیمانکاران نیز در پروژه منفعت بیشتری به دست آورند. آنان، در نهایت، به این نتیجه رسیدند که برای حل و فصل ادعاهایی که در پروژه‌های ساخت‌وساز مطرح می‌شود ارزش زمانی پول مورد استفاده مالک و کارفرما در این پروژه‌ها در نظر گرفته شود تا بهره‌وری پروژه‌های ساخت‌وساز افزایش یابد.

اوکادا^۲ (۲۰۱۱) به بررسی «بازی چانه‌زنی ائتلافی با پیشنهاددهندگان تصادفی: نظریه و کاربرد» پرداخت و یک بازی چانه‌زنی ائتلافی غیر همکاری را در نظر گرفت و درباره چانه‌زنی دستمزد بین کارفرما و کارگران چندگانه نشان داد که اگرچه بیکاری غیرارادی ممکن است در تعادل اتفاق بیفتد، اشتغال کامل وقتی پدیدار می‌شود که بازیکنان به اندازه کافی صبور باشند، زیرا ممکن است این فرایند طولانی باشد.

اوکادا (۲۰۱۰) در مطالعه خود، با عنوان «راه حل چانه‌زنی نش در بازی‌های همکارانه N شخص عمومی»، بیان کرد که اگر یک فرم ائتلاف وجود داشته باشد، واکنش بازیکنان

1. Yuan & Ma

2. Okada

دیگر برای تعیین نتیجه نهایی بازی بسیار مهم است و رویکرد غیر تعاونی^۱ به مفهومی به نام هسته نش منجر می‌شود که مستلزم آن است که ائتلاف مکمل باید با توجه به واکنش راه حل چانه‌زنی نش باشد. اوکادا ثابت می‌کند که راه حل چانه‌زنی نش باید به هسته نش از بازی تعلق داشته باشد تا توسط تعادل غیر تعاونی از مدل بازی چانه‌زنی پشتیبانی شود و احتمال اینکه بازیکنان ائتلافی تشکیل بدهند زیاد است.

یانگ^۲ (۲۰۰۸) با بررسی «چگونگی اثرگذاری اکتشاف نفت در ANWR^۳ (پناهگاه ملی حیات وحش در قطب شمال) آلاسکا بر رفتار اوپک؟ یک بررسی شبیه‌سازی از نوع تشریح حلقه باز - بازی نش» به منظور کاهش وابستگی به نفت خارجی و کاهش کمبود انرژی در ایالت متحده، با استفاده از مدل پویا، درجه‌بندی رقابت انحصاری و تبانی در بازار نفت آمریکا به شبیه‌سازی پرداخت و نشان داد که جلوگیری از تبانی کارتل اوپک مؤثرتر از استخراج ذخایر نفتی در قطب شمال آلاسکا به منظور کاهش عرضه کوتاه‌مدت نفت ایالت متحده در آینده نزدیک است.

آپلاک و سوگات^۴ (۲۰۱۳) به بررسی «رویکرد نظریه بازی‌ها در فرایند تصمیم‌مدیریت انرژی برای بخش صنعت» با استفاده از یک روش ترکیبی، شامل مجموعه‌های فازی و روش‌های تحلیلی نظریه بازی‌ها، پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که بهتر است از انرژی تجدیدپذیر استفاده شود تا از محیط‌زیست حمایت شود، زیرا، در غیر این صورت، دچار عواقبی خواهیم شد، مثل گرم‌شدن کره زمین، تغییرات آب و هوا و آلودگی.

لانگ و یو^۵ (۲۰۰۹) با «مطالعه بر طراحی مقررات در مورد صرفه‌جویی انرژی و کاهش انتشار آلاینده‌ها بر اساس نظریه بازی‌ها» از دولت و شرکت‌ها، که بازیکنان بازی‌اند، و همچنین از استراتژی مختلط راه‌حل چانه‌زنی نش کمک گرفتند و نشان دادند که مقررات خوب نقشی کلیدی در صرفه‌جویی انرژی و کاهش انتشار آلاینده‌ها

۱. در بازی‌های غیرهمکارانه، همه بازیکنان به صورت مستقل و برای حداکثر کردن منافع خود عمل می‌کنند (عبدلی، ۱۳۹۱: ۳۱۴).

2. Yang

3. Arctic National Wildlife Refuge

4. Aplak & Sogut

5. Long & Yu

ایفا می کنند و اگر انگیزه شرکت ها، مثلاً با پاداش دادن، افزایش یابد، اثر صرفه جویی انرژی افزایش و انتشار آلاینده ها بسیار کاهش خواهد یافت.

تیان^۱ و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی، با عنوان «یک مدل پویای سبز بر اساس نظریه بازی تکاملی^۲ برای مدیریت انتشار زنجیره عرضه تأمین سبز در میان تولیدکنندگان چینی» از یک سیستم پویا برای هدایت سیاست های یارانه ای به منظور گسترش مدیریت زنجیره عرضه سبز در چین کمک گرفتند و با استفاده از یک بازی تکاملی- که دولت، شرکت ها و مصرف کنندگان بازیکنان آن بودند- به این نتیجه رسیدند که برای گسترش مدیریت زنجیره عرضه سبز بهتر است به تولیدکنندگان یارانه داده شود و آگاهی های زیست محیطی افراد افزایش یابد.

پرنگ^۳ و همکاران (۲۰۰۵) در مطالعه خود، با عنوان «مزایای بالقوه برای همکاری در فرم کار پیمانکاران فرعی بر اساس نظریه بازی تعاونی»، با استفاده از بازی های همکارانه در قالب روش شیلی و هسته^۴ نشان دادند که اگر پیمانکاران فرعی ائتلاف همکارانه تشکیل دهند، حجم کار بین آن ها توزیع می شود و هزینه کمتری و سود بیشتری خواهند داشت. نیز سرمایه گذاری مشترک می تواند در ساخت و ساز مفید باشد.

شورونگ و میاوه^۵ (۲۰۱۲) به «تحلیل رفتارهای رانت جویی در نظارت مهندسی بر اساس نظریه بازی ها» پرداختند و نتیجه گرفتند که مالک پروژه باید کارایی نظارت را بهبود بخشد و به منظور محدود کردن رفتارهای رانت جویانه در نظارت مهندسی مجازات های شدیدی اعمال کند.

وات^۶ و همکاران (۲۰۱۰) در بررسی خود، با عنوان «اهمیت نسبی معیارهای ارزیابی

1. Tian

۲. انتخاب هر بازیکن بهترین پاسخ به انتخاب حریف است و بازیکن انگیزه ای برای تغییر استراتژی ندارد. به این بازی ها و روش مذکور اصطلاحاً نظریه بازی ها (عقلایی) می گویند. اگر فرض رفتار عقلایی به هر دلیلی در بازی نقض شود، به آن بازی بازی تکاملی می گویند (عبدلی، ۱۳۹۱: ۲۷۰).

3. Perng

۴. یکی از راه حل های مهم در بازی های همکارانه است که درباره تقسیم پیامد ائتلاف جمع با دیگر ائتلاف های تشکیل یافته توضیح می دهد (عبدلی، ۱۳۹۱).

5. Shurong & Miao

6. Watt

مناقصه و انتخاب پیمانکار»، با استفاده از روش طراحی تجربی، به ارزیابی واقعی و انتخاب پیمانکار پرداختند و به این نتیجه رسیدند که عملکرد پیمانکار در پروژه قبلی، مهارت فنی و هزینه معیارهای بسیار مهمی در انتخاب واقعی یک پیمانکار به‌شمار می‌روند؛ در حالی که تجربه سازمانی، حجم کار و شهرت او در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند.

مدل نظری

یک جامعه فرضی شامل دو بخش - بخش دولتی و بخش خصوصی - را در نظر می‌گیریم. بخش دولتی را کارفرما و پیمانکاران دولتی و بخش خصوصی را پیمانکاران خصوصی در نظر می‌گیریم. بخش دولتی مسئولیت اجرای پروژه‌های عمرانی انرژی را بر عهده دارد و با کمبود اعتبارات عمرانی روبه‌روست و در صدد بهترین عملکرد است تا بتواند این پروژه‌ها را به انجام برساند. دولت برای اجرای پروژه‌ها می‌تواند به پیمانکاران درخواست همکاری بدهد یا درخواست همکاری ندهد و کارها را با پیمانکاران دولتی به انجام برساند. از طرف دیگر، بروز نتایج نامطلوب اقتصادی و مالی برای شرکت‌های دولتی، نبود توصیه فنی - اقتصادی و مالی برای دخالت دولت در برخی از فرایندهای تولیدی و محدودیت‌های مالی - اقتصادی دولت برای اداره و تصدی فعالیت‌ها اجرای سیاست خصوصی‌سازی در بخش شرکت‌های دولتی را الزامی ساخته است (اعزازی و همکاران، ۱۳۹۰). اگر دولت با پیمانکاران خود قرارداد ببندد، خسارت‌های ناشی از انجام نیافتن پروژه‌ها به ناکارآمدی دولت اضافه می‌شود. حال می‌خواهیم بدانیم که در این شرایط بهترین عملکرد برای این دو بخش چه خواهد بود؟

طرف دیگر بازی بخش خصوصی است. بخش خصوصی می‌تواند با دولت همکاری کند یا همکاری نکند. پیمانکاران نیز می‌دانند که در صورت همکاری با دولت در اجرای پروژه زمینه‌های رقابت ایجاد خواهد شد. در این شرایط میزان سود هر دوی این بازیکنان چقدر خواهد بود و چه استراتژی‌ای انتخاب خواهند کرد؟

در این مطالعه، برای مدل‌سازی رفتار بازیکنان، از رویکرد موتو (۱۹۹۹) در تحلیل مالکیت بهینه‌داری‌ها استفاده و مفروضات جدیدی با توجه به موضوع بحث اضافه شده

است. فرض می‌کنیم دو بازیکن دولت و پیمانکار ($i = G, C$) داریم که G نمایانگر دولت و C نمایانگر پیمانکار است و سهم دولت از اجرای پروژه‌ها (با احتمال اقدام انحصاری دولت) λ درصد و سهم پیمانکار (با احتمال همکاری دولت و پیمانکار) برابر با $1 - \lambda$ درصد است. اگر دولت اجرای کامل پروژه‌ها را بر عهده داشته باشد $\lambda = 1$ و اگر کل پروژه‌ها را پیمانکاران انجام دهند $\lambda = 0$ خواهد بود. هر یک از طرفین درگیر در اجرای پروژه‌ها به میزان y_i سرمایه‌گذاری می‌کنند و هزینه سرمایه‌گذاری تابعی از سطح سرمایه‌گذاری است. هزینه سرمایه‌گذاری بازیکن i عبارت است از:

$$C_i = C_i(y_i) \quad (1)$$

اگر از طریق تخصیص حق نظارت بر پروژه تصمیمی گرفته شود، آنگاه منافع پروژه (B) تابع y و λ خواهد بود. با فرض خطی بودن B نسبت به λ می‌توان نوشت:

$$B(y, \lambda) = \lambda B_G(y_G) + (1 - \lambda) B_C(y_C) \quad (2)$$

$B_G(y_G)$ منفعت دولت و $B_C(y_C)$ منفعت پیمانکار است. اگر بازیکنان پی‌درپی انتخاب کنند و از پیامد انتخاب‌های خود باخبر باشند، این بازی را بازی پویا با اطلاعات کامل در نظر می‌گیریم. حال بازی را طوری در نظر می‌گیریم که شروع‌کننده بازی دولت باشد که می‌تواند به پیمانکار درخواست همکاری بدهد یا خودش پروژه را اجرا کند. اگر دولت درخواست همکاری ندهد، بازی تمام می‌شود. در این صورت پیامد (سود) دولت که با POF نشان می‌دهیم معادل

$$POF_G = \theta_G \left[\lambda (y_G) \right] - \frac{y_G}{(1 + i_G)} \quad (3)$$

خواهد بود که θ_G پارامتر ارزیابی منافع پروژه از طرف دولت، i_G نرخ تنزیل بخش دولتی، $B_G(y_G) = \lambda y_{IG} = y_G$ و y_{IG} میزان سرمایه‌گذاری انحصاری دولت است و پیمانکار پیامد (سود):

$$POF_C = \theta_C \left[(1 - \lambda) (y_C) \right] - \frac{y_C}{(1 + i_C)} \quad (4)$$

به دست می‌آورد که θ_C پارامتر ارزیابی منافع پروژه از طرف پیمانکار، i_C نرخ تنزیل پیمانکار، $c(y_C) = (1-\lambda)y_{1C} = y_C$ و y_{1C} میزان سرمایه‌گذاری انحصاری پیمانکار است. در صورتی که دولت درخواست همکاری بدهد، این بازی ادامه خواهد داشت و پیمانکار درباره قبول همکاری یا رد همکاری باید تصمیم بگیرد. اگر پیمانکار همکاری را قبول نکند، پیامد هر طرف مانند عدم درخواست همکاری از طرف دولت خواهد بود. اگر پیمانکار درخواست همکاری با دولت را بپذیرد، دولت باید درباره سطح انتقال پولی (میزان واگذاری) با پیمانکار بین دو انتخاب - مذاکره یا مذاکره نکردن - تصمیم بگیرد. اگر دولت مذاکره نکند، هر یک از بازیکنان با همان درصد همکاری صورت گرفته از طرف دولت و با سرمایه‌گذاری انحصاری خود وارد عمل می‌شوند. چنانچه β درجه ناخالصی کالاهای تولیدی در پروژه باشد، بین صفر و یک قرار دارد. اگر $\beta = 0$ باشد، کالاهای عمومی خالص (محض) تولید خواهد شد و اگر $\beta = 1$ باشد، کالاهای خصوصی خالص (محض) تولید خواهد شد؛ در این حالت پروژه از طریق حق مالکیت تخصیص یافته اجرا می‌شود و پیامد پیمانکار برابر با:

$$POF_C = \theta_C \left[(1-\beta)\lambda B_G(y_G) + (1-\lambda)B_C(y_C) \right] - \frac{y_C}{(1+i_C)} \quad (5)$$

و پیامد دولت برابر با:

$$POF_G = \theta_G \left[(\lambda B_G(y_G) + (1-\beta)(1-\lambda)B_C(y_C)) - \frac{y_G}{(1+i_G)} \right] \quad (6)$$

خواهد بود. حال نوبت به پیمانکار می‌رسد و می‌تواند مقدار پیشنهادی را قبول کند یا مقدار پیشنهادی را قبول نکند. اگر پیمانکار مقدار پیشنهادی را رد کند، پیامدهای بازیکنان همانند انتخاب استراتژی عدم مذاکره از طرف دولت خواهد بود. و در صورتی که پیمانکار پیشنهاد مذاکره را بپذیرد، پیامد او برابر با:

$$POF_C = \theta_C \left[\lambda \times \lambda y + (1-\lambda)y \right] - TR + TR(1+i_C) - \frac{y_C}{(1+i_C)} \quad (7)$$

و پیامد دولت برابر با:

$$POF_G = \theta_G \left[\lambda \times \lambda y + (1-\lambda) \times (1-\lambda)y \right] + TR - \frac{y_G}{(1+i_G)} \quad (8)$$

خواهد بود؛ در این قسمت y میزان سرمایه گذاری صورت گرفته در صورت همکاری دو بازیکن است و $B_G(y) = \lambda y$ ، $B_C(y) = (1-\lambda)y$ و TR میزان انتقال پولی از پیمانکار به دولت است که می تواند مثبت یا منفی باشد. $TR(1+i_C)$ میزان پولی است که از سرمایه گذاری در پروژه عاید پیمانکار می شود.

جدول ۱. نمادهای بازی دولت - پیمانکار

نماد	عنوان	نماد	عنوان
L	مذاکره کردن	G	دولت
M	مذاکره نکردن	C	پیمانکار
O	مقدار پیشنهادی را قبول نکند	A	درخواست همکاری بدهد
β	درجه ناخالصی کالای تولیدی	B	درخواست همکاری ندهد
a_2 و a_1	گره های تصمیم گیری دولت	N	مقدار پیشنهادی را قبول کند
b_2 و b_1	گره های تصمیم گیری پیمانکار	D	قبول درخواست همکاری
		F	رد درخواست همکاری

(a) و (b) و (c) مقدار پیامدهای دولت و پیمانکار را بیان می کنند. عبارت داخل پرانتز به ترتیب از چپ پیامد (سود) دولت و پیمانکار به صورت ذیل است:

$$\begin{aligned}
 (a) \quad & POFG = \theta_G [(\lambda B_G(y_G) + (1-\beta)(1-\lambda)B_C(y_C)) - \frac{y_G}{(1+i_G)}] \\
 & POF_C = \theta_C [((1-\beta)\lambda B_G(y_G) + (1-\lambda)B_C(y_C)) - \frac{y_C}{(1+i_C)}] \\
 (b) \quad & POFG = \theta_G [(\lambda B_G(y_G) + (1-\beta)(1-\lambda)B_C(y_C)) - \frac{y_G}{(1+i_G)}] \\
 & POF_C = \theta_C [\lambda \times \lambda y + (1-\lambda)y] - TR + TR(1+i_C) - \frac{y_C}{(1+i_C)} \\
 (c) \quad & POFG = \theta_G [\lambda \times \lambda y + (1-\lambda) \times (1-\lambda)y] + TR - \frac{y_G}{(1+i_G)} \\
 & POF_C = \theta_C [\lambda \times \lambda y + (1-\lambda)y] - TR + TR(1+i_C) - \frac{y_C}{(1+i_C)}
 \end{aligned}$$

۱. بررسی تعادل

برای تعیین پیامدهای بازی در قالب یک بازی پویا، یعنی روش برگشت به عقب، استفاده می‌کنیم. بنابراین، نخست نمودار را با در نظر گرفتن پیامدهای طرفین از انتها مرحله به مرحله به سمت شروع بازی ملاحظه می‌کنیم. در این مرحله، علاوه بر فرضیات بیان شده در بازی، فرضیات زیر را نیز در نظر می‌گیریم (\overline{P}_G عبارت است از پرداخت به دولت در صورت انحصاری عمل کردن و \overline{P}_C پرداخت به پیمانکار در صورت انحصاری عمل کردن).

اگر بازی همکارانه باشد، منافع پروژه $b(y)$ خواهد بود؛ به طوری که:

$$b(y) > B(y, \lambda) \quad (9)$$

$$P_G = \theta_G b(y) + TR \quad \text{پرداخت به دولت در صورت همکاری:} \quad (10)$$

$$P_C = \theta_C b(y) - TR \quad \text{پرداخت به پیمانکار در صورت همکاری:} \quad (11)$$

$$\overline{P}_G = \theta_G [\lambda B_G(y_G) + (1-\beta)(1-\lambda)B_C(y_C)] \quad (12)$$

$$\overline{P}_C = \theta_C [(1-\beta)\lambda B_G(y_G) + (1-\lambda)B_C(y_C)] \quad (13)$$

$$P_G(y) + P_C(y) > \overline{P}_G(y, \lambda) + \overline{P}_C(y, \lambda)$$

$$b = b(y), b(\cdot) > \cdot, b' > \cdot \quad \text{اکیداً مقعر} \quad (14)$$

$$B^i = B(y, \lambda), B^i(\cdot, \cdot) \geq \cdot, i = G, C \quad \text{مقعر}$$

$$\forall_y, b_1(y) \geq B_1^G(y) > B_1^C(y) \quad (15)$$

$$b_r(y) \geq B_r^C(y) > B_r^G(y) \quad (16)$$

بازده نهایی برای سرمایه‌گذاری هر بازیکن هنگامی بیشترین است که تصمیم‌ها به صورت همکاری متقابل (بازی تعاونی) باشد. بیشینه دوم هنگامی است که یک بازیکن حق انحصاری (کنترل کامل پروژه) داشته باشد. کمترین مقدار هم هنگامی است که بازیکن دیگر حق انحصار یا کنترل کامل پروژه را دارد.

$$\forall_y, b_{1r}(y) \geq B_{1r}^G(y); B_{1r}^C \geq \cdot \quad (17)$$

این فرض نیز نشان می دهد که سرمایه گذاری دولت مکمل ضعیف سرمایه گذاری پیمانکار است.

همان طور که فرض کردیم، پیامد همکاری برای دو بازیکن بیش از پیامد همکاری نکردن است. W^G مجموع پرداختها به دولت و W^G مجموع پرداختها به پیمانکار است.

$$W^G(y, \lambda) = \frac{1}{\gamma}(\theta_G + \theta_C)b(y) + \frac{1}{\gamma}[\overline{P}_G - \overline{P}_C] \quad (18)$$

$$(\theta_G + \theta_C)b(y) = \text{مزد ناخالص} \quad (19)$$

$$[\overline{P}_G - \overline{P}_C] = \text{اختلاف در پرداختهای مفروض بازیکنان} \quad (20)$$

$$W^C(y, \lambda) = \frac{1}{\gamma}(\theta_G + \theta_C)b(y) + \frac{1}{\gamma}[\overline{P}_C - \overline{P}_G] \quad (21)$$

$$W^G(y, \lambda) = \frac{1}{\gamma}(\theta_G + \theta_C)b(y) + \frac{1}{\gamma}(\theta_G - \theta_C)B(y, \lambda) + \quad (22)$$

$$\frac{\beta}{\gamma}[\theta_C \lambda B^G(y) - \theta_G(1-\lambda)B^C(y)]$$

$$W^C = \frac{1}{\gamma}(\theta_G + \theta_C)b(y) + \frac{1}{\gamma}(\theta_G - \theta_C)B(y, \lambda) - \quad (23)$$

$$\frac{\beta}{\gamma}[\theta_C \lambda B^G(y) - \theta_G(1-\lambda)B^C(y)]$$

۱. مقادیر سرمایه گذاری در حالت بهینه اول: اختلاف بین مازاد ناخالص $(\theta_G + \theta_C)$

$b(y)$ و هزینه کل سرمایه گذاریها را بیشینه می سازد.

$$TC_G + TC_C = \text{Total Cost of Investment} = \text{هزینه کل} \quad (24)$$

۲. سطوح سرمایه گذاری واقعی: تعادل نش بازی ایستا در فاز اول است که هر بازیگر

اختلاف بین پرداخت مذاکراتی نش و هزینه سرمایه گذاری خود را بیشینه می سازد. سود با احتساب هزینه خطی به دست می آید. همچنین داریم:

$$(1): \forall_i = G, C, k = 1, 2, \forall_y, |b_{kk}(y)| \geq |B_{kk}^i| \quad (25)$$

$$(2): \forall_i = G, C, k, l = 1, 2, \forall_y, k \neq l, |b_{kk}(y)| - |b_{kl}(y)| \geq |B_{kk}^i(y)| - |B_{kl}^i(y)| \quad (26)$$

$$W_k^i = W_k^i(y, \lambda), i = G, C, k = 1, 2, 3 \quad (27)$$

که در آن W_k^i مشتق مرتبه i ام نسبت به آرگومان k است. $1 \leftarrow k = y_G \leftarrow$ آرگومان اول، $2 \leftarrow k = y_C \leftarrow$ آرگومان دوم و $3 \leftarrow k = \lambda$ آرگومان سوم است. به ازای هرگونه تخصیص حق یا صلاحیت اجرای کار، یک تعادل نش منحصره‌فرد از بازی سرمایه‌گذاری در فاز اول وجود دارد. جواب منحصره‌فرد عبارت است از:

$$W_1^G = mc_G(y_G) \quad (28)$$

$$W_1^C = mc_C(y_C) \quad (29)$$

اگر پیمانکار مذاکره کردن را بپذیرد، بیشینه پیامد بازیکنان را می‌نویسیم و نسبت به $p = \lambda$ و $q = 1 - \lambda$ مشتق می‌گیریم. از طرف دیگر، سرمایه‌گذاری هر یک از بازیکنان تابعی از λ است و داریم: $p+q=1$

$$Max : POF_G = \theta_G [P \times Py + q \times qy] + TR - \frac{y_G}{(1+i_G)} \quad (30)$$

$$\frac{dPOF_G}{dP} = \theta_G Py - \frac{1}{(1+i_G)} y = 0$$

$$Max : POF_C = \theta_C [\lambda \times \lambda y + (1-\lambda) \times (1-\lambda)y] - TR + TR(1+i_C) - \frac{y_C}{(1+i_C)} \quad (31)$$

$$\frac{dPOF_C}{dq} = \theta_C qy - \frac{1}{(1+i_C)} y = 0$$

$$P^* = \frac{1}{2\theta_G(1+i_G)}, q^* = 1 - P^*, N(G) = \left(\frac{1}{2\theta_G(1+i_G)}, 1 - \frac{1}{2\theta_G(1+i_G)} \right) \quad (32)$$

$$\theta_G \geq \frac{1}{2(1+i_G)} \quad (33)$$

و در صورت درخواست همکاری از طرف دولت $p^*=1$ و $q^*=0$ خواهد بود. در این صورت تعادل نش برابر با ۱،۰ خواهد بود و با توجه به p و q سرمایه‌گذاری‌های بازیکنان و پیامدهای انتظاری به دست خواهد آمد.

بازی همکارانه

در بازی‌های همکارانه ممکن است بازیکنان برای برخورداری از منافع دو یا چند جانبه در بازی رقابتی عمل نکنند، بلکه برای به دست آوردن منافع بیشتر بر سر انتخاب برخی استراتژی‌ها توافق کنند. این بازی‌ها را در فرم مشخصه نشان می‌دهیم. به دلیل اینکه تعداد بازیکنان دو نفر است، برای تعیین پیامد بازی در فرم مشخصه از راه حل چانه‌زنی نش به عنوان مهم‌ترین راه حل در بازی‌های همکارانه دو نفره استفاده می‌کنیم.

در بازی همکارانه n نفره، بازیکنان را با $N = \{1, 2, \dots\}$ نشان می‌دهند. هر زیرمجموعه غیرتهی یک ائتلاف را نشان می‌دهد. خود مجموعه N را «ائتلاف جمعی» می‌نامند. هر یک از ائتلاف‌ها را با S و تعداد اعضای هر ائتلاف را با $|S|$ نشان می‌دهند. بنابراین، تعداد ائتلاف‌های یک بازی n نفره برابر با $2^n - 1$ است.

فرم مشخص بازی n نفره را با $N.V$ نشان می‌دهند که در آن V تابع مشخص و بیانگر پیامد هر ائتلاف است و دارای این ویژگی است که اگر S و T دو ائتلاف باشند که عضو مشترکی نداشته باشند، شرط زیر برآورد می‌شود:

$$V(S) + V(T) \leq V(S + T) \quad (34)$$

این شرط بیان می‌کند که دو ائتلاف T و S هنگامی با هم ائتلاف جدید تشکیل می‌دهند که $V(SUT)$ حداقل برابر جمع پیامد ائتلاف‌های مستقل S و T باشد (عبدلی، ۱۳۹۱).

مسئله مهم در تشکیل ائتلاف نحوه تقسیم پیامد ائتلاف بین اعضا است. این تقسیم (تخصیص) باید عادلانه صورت گیرد تا اعضای ائتلاف رضایت داشته باشند و به تشکیل ائتلاف با بازیکنان دیگر نپردازند. چنین تخصیصی «تخصیص عقلایی» نام دارد که با بردار $X = (X_1, \dots, X_n)$ آن را نشان می‌دهند. عنصر X_i سهم بازیکن i را از تقسیم منافع ائتلاف نشان می‌دهد. هر تخصیص عقلایی باید دو ویژگی داشته باشد: اول آنکه کل پیامد تخصیص یافته به اعضا، یعنی $\sum_{i=1}^n X_i$ ، باید برابر منافع ایجاد شده با تشکیل ائتلاف جمعی، یعنی $V(N)$ ، باشد که به این شرط اصطلاحاً شرط «عقلانیت گروهی» می‌گویند:

$$V(N) = \sum_{i=1}^n X_i \quad (35)$$

دوم آنکه پیامد پیوستن به ائتلاف برای هر بازیکن نباید کمتر از پیامد تنها عمل کردن باشد که اصطلاحاً «عقلانیت فردی» نامیده می‌شود:

$$X_i \geq V(\{i\}), \forall_i \in N \quad (36)$$

پس تخصیص عقلایی به صورت رابطه ۳۷ نشان داده می‌شود (عبدلی، ۱۳۹۱: ۳۲۱):

$$\{X = (X_1, X_2, \dots, X_n) : \sum_{i=1}^n X_i = V(N), X_i \geq V(\{i\}) \forall_i \in N\} \quad (37)$$

در تعیین پیامدهای بازی‌های همکارانه با استفاده از راه حل چانه‌زنی نش فرض می‌شود که پیامد ائتلاف دو بازیکن ۱ و ۲ (به ترتیب دولت و پیمانکار) برابر V ، یعنی $\{1, 2\} = V$ است. پیامد خالص ائتلاف برابر $V(\{1, 2\}) = a + b < V$ است. $V(\{1\}) = a$ ، $V(\{2\}) = b$ است با:

$$V(\{1, 2\}) - V(\{1\}) - V(\{2\}) = V - a - b \quad (38)$$

اگر ضمن توافق سهم بازیکن ۱ از V برابر h درصد و بازیکن ۲ برابر k درصد باشد، یعنی $h+k=1$ ، پیامد بازیکن ۱ و ۲ از تقسیم V به ترتیب برابر خواهد بود با:

$$x = a + h(V - a - b) = a(1-h) + h(V - b) \quad (39)$$

$$x = a + h(V - a - b) = a(1-h) + h(V - b) \quad (40)$$

$$x = a + h(V - a - b) = a(1-h) + h(V - b) \quad (41)$$

$$x - a = h(V - a - b)$$

$$y = b + k(V - a - b) = b(1-k) + k(V - a) \quad (42)$$

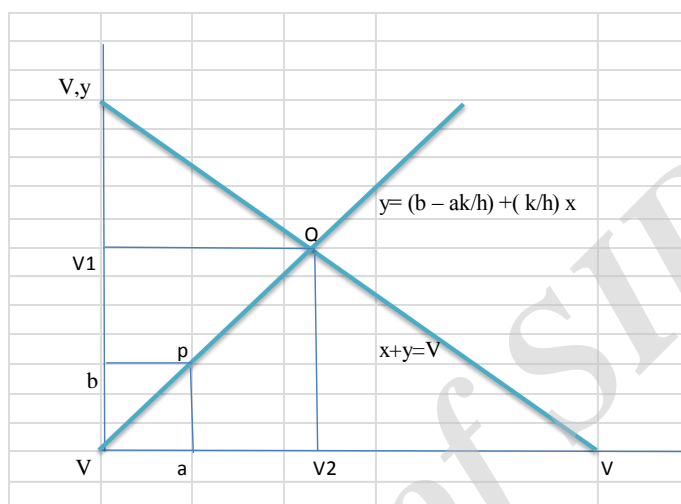
$$y - b = k(V - a - b)$$

یا با توجه به روابط بالا می‌توانیم به دو رابطه ۴۳ و ۴۴ برسیم:

$$\frac{y-b}{x-a} = \frac{k}{h} \Rightarrow y = b + \frac{k}{h}(x-a) = \left(b - \frac{ak}{h}\right) + \frac{k}{h}x \quad (43)$$

$$x + y = V \quad (44)$$

هر مقدار x و y که در دو رابطه صدق کند به «راه حل چانه زنی نش» معروف است؛ که در نمودار ۱ با نقطه Q نشان داده ایم.

نمودار ۱. نمودار راه حل چانه زنی نش (عبدلی، ۱۳۹۱)

k/h شیب خط صعودی و نشان دهنده قدرت چانه زنی نسبی دو بازیکن است. اگر قدرت چانه زنی بازیکن ۲ از قدرت چانه زنی بازیکن ۱ بیشتر باشد، خط دارای شیب تندتر بوده و سهم بازیکن ۲ از پیامد ائتلاف بیشتر خواهد شد. مقدار x و y همان سهم بازیکن ۱ و ۲ از پیامد ائتلاف است (عبدلی، ۱۳۹۱: ۳۴۴ - ۳۴۶).

تعیین پیامد بازی با روش چانه زنی نش

حال سرمایه گذاری های انحصاری و همکارانه دولت و پیمانکار را از اعتبارات تخصیص یافته به پروژه های امانی (سرمایه گذاری دولت)، پروژه های پیمانی (سرمایه گذاری خصوصی) و پروژه های امانی - پیمانی (سرمایه گذاری در حالت همکارانه) مشخص می کنیم و سهم همکاری دولت و پیمانکاران را با درصد واگذاری هایی که در این سال ها صورت گرفته تعیین می کنیم. همچنین، میزان انتقال پولی را نیز میزان کل ثمن معامله به علاوه سود در نظر می گیریم. به عبارت دیگر، در اینجا میانگین سرمایه گذاری صورت گرفته، درصد همکاری و میزان انتقال پولی را مشخص می کنیم و میزان سودها را برای کالای عمومی محض با در

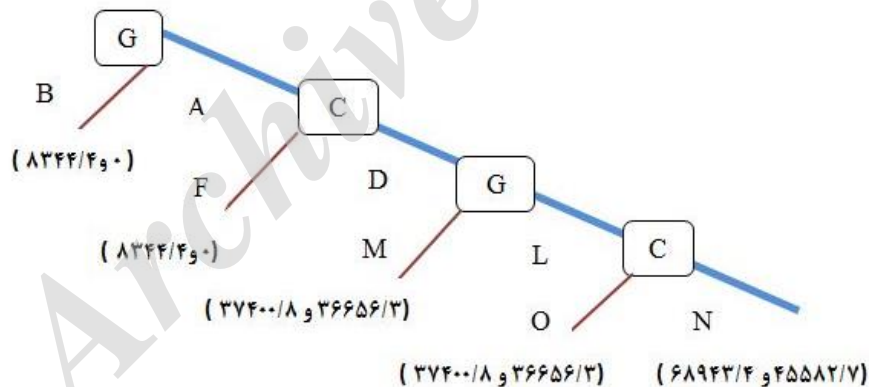
نظر گرفتن ارزش گذاری منافع پروژه به اندازه ۱۰۰ واحد برای هر دو بازیکن به دست می‌آوریم:

جدول ۲. اطلاعات کلی پروژه‌های عمرانی در سطح استان‌ها

۸۴٫۲	میانگین اعتبارات تخصیص‌یافته پروژه‌های امانی (میلیارد ریال)
۲۳۷۸٫۶۱	میانگین اعتبارات تخصیص‌یافته پروژه‌های پیمانی (میلیارد ریال)
۷۹۳٫۹۶	میانگین اعتبارات تخصیص‌یافته پروژه‌های امانی - پیمانی (میلیارد ریال)
۲۷۳۶۸٫۲	میانگین انتقال پولی (میلیارد ریال)
۳۷٫۹۲	میانگین همکاری دولت با پیمانکار (درصد)
۶۲٫۰۸	میانگین انحصاری عمل کردن دولت (درصد)
۱۲	نرخ تنزیل دولت (درصد)
۱۴	نرخ تنزیل پیمانکار (درصد)

منبع: معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، سازمان خصوصی‌سازی و بانک مرکزی

۱. نمودار درختی و تعادل نش

نمودار ۲. نمودار درختی بازی و تعادل نش برگشت به عقب (واحد: میلیارد ریال)

حال پیامد حاصل برای بازیکنان را از طریق فرمول‌های a، b و c، که در بخش بررسی تعادل بیان شده، برای مدل به صورت زیر به دست می‌آوریم:

(a):

$$POF_G = 100 \cdot [1 \times (1 \times 84.1959)] - (1 \times 84.1959) / 1.12 = 8344.41509 \quad POF_C = 100 \cdot [0] - 0 = 0$$

(b):

$$POF_G = 100 \cdot [0.6208 \times (0.6208 \times 84.1959) + 1 \times 0.3792 \times (0.3792 \times 2378.607476)] - (0.6208 \times 84.1959) = 27400.80429$$

$$POF_C = 100 \cdot [1 \times 0.6208 (52.26881472 + 0.3792 (90.19679549))] - (90.19679549 / 1.14) = 36656.27291$$

(c):

$$POF_G = 100 \cdot [0.6208 (0.6208 \times 793.9616245) + 0.3792 \times (0.3792 \times 793.9616245)] + 27368.1965 - (492.8913765 / 1.12) = 68943.39536$$

$$POF_C = 100 \cdot [420.1528045] - 27368.1965 + 27368.1965 [1.14] - (301070248 / 1.14) = 45582.73125$$

حال می‌خواهیم تعادل نش را به فرم استراتژیک مشخص کنیم. استراتژی خالص دولت به صورت زیر است:

$$S_G = \{A, B\} \times \{L, M\} = \{AL, AM, BL, BM\}$$

$$S_C = \{D, F\} \times \{N, O\} = \{DN, DO, FN, FO\}$$

$$S = S_G \times S_C$$

جدول ۳ مجموعه کامل استراتژی‌ها و پیامدها را نشان می‌دهد:

جدول ۳. فرم استراتژیک بازی پویا (ارقام پیامدها به میلیارد ریال)

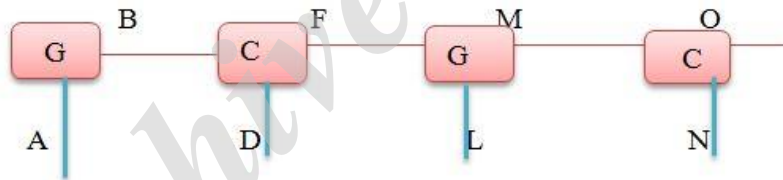
$\begin{matrix} C \\ \downarrow \\ G \end{matrix}$	DN	DO	FN	FO
AL	(68943.39536)	(27400.80429)	(8344.41509)	(8344.41509)
AM	(27400.80429)	(27400.80429)	(8344.41509)	(8344.41509)
BL	(8344.41509)	(8344.41509)	(8344.41509)	(8344.41509)
BM	(8344.41509)	(8344.41509)	(8344.41509)	(8344.41509)

منبع: یافته‌های تحقیق

برای پیدا کردن تعادل نش بدین ترتیب عمل می‌کنیم: اگر دولت باور داشته باشد که پیمانکار استراتژی DN را انتخاب می‌کند، دولت از بین استراتژی‌های خود استراتژی‌ای را انتخاب خواهد کرد که بیشترین سود را عاید خود کند (زیر آن مقدار سود خط کشیده شده است). به همین ترتیب عمل می‌کنیم تا پیمانکار استراتژی FO را انتخاب کند و دولت نیز بیشترین پیامدی را که از انتخاب استراتژی نصیب خود کند انتخاب نماید. حال چنانچه پیمانکار باور داشته باشد که دولت استراتژی AN را انتخاب خواهد کرد، پیمانکار نیز مثل دولت آن استراتژی‌ای را انتخاب خواهد کرد که بیشترین سود را نصیب خود کند (زیر آن پیامد خط کشیده شده است) و این عمل را تکرار می‌کنیم تا دولت استراتژی BM را انتخاب کند و واکنش پیمانکار انتخاب استراتژی‌ای است که به بیشترین پیامد دست یابد (زیر این پیامد نیز خط کشیده شده است) و جاهایی تعادل نش است که زیر هر دو پیامد هم خط کشیده شده باشد. تعادل نش بازی به شکل زیر است:

$$N(G) = \{(AL, DN), (AM, DO), (BL, FN), (BL, FO), (BM, FN), (BM, FO)\}$$

و تعادل SPE بازی به صورت نمودار ۳ است:

نمودار ۳. تعادل SPE

(منبع: یافته‌های تحقیق)

$$SPE = (AL^*, DN^*)$$

حال تعادل نش برگشت به عقب (مطابق خط پُررنگ در نمودار ۲) را به دست می‌آوریم. تعادل به دست آمده برابر (AL, DN) و سود انتظاری بازیکنان در تعادل برگشت به عقب و SPE بدین صورت است:

$$POF_G(AL^*, DN^*) = ۶۸۹۴۳.۳۹۵۳۶, POF_C(AL^*, DN^*) = ۴۵۵۸۲.۷۳۱۲۵$$

تعادل نش برگشت به عقب و تعادل SPE یکسان‌اند؛ به سبب اینکه فقط تهدیدهای باورکردنی را شامل می‌شوند. ولی تعادل‌های نش به‌دست‌آمده از فرم استراتژیک مبتنی بر تهدیدهای باورنکردنی و باورکردنی هستند. مثلاً در تعادل AM, DO مبتنی بر تهدید باورنکردنی است، زیرا پیمانکار به دولت می‌گوید که اگر دولت استراتژی A را انتخاب کند، او استراتژی D را انتخاب می‌کند و اگر دولت در گره دوم خود استراتژی M را انتخاب کند، پیمانکار استراتژی O را انتخاب خواهد کرد. ولی با انتخاب عمل M توسط دولت بازی تمام می‌شود، زیرا وقتی دولت استراتژی مذاکره‌نکردن را انتخاب کند، عملاً هیچ استراتژی‌ای باقی نمی‌ماند که پیمانکار آن را قبول یا رد کند. ولی تعادل AL, DN یک تعادل باورکردنی است، زیرا اگر دولت استراتژی A را انتخاب کند، پیمانکار استراتژی D را انتخاب خواهد کرد و اگر دولت استراتژی L را انتخاب کند، پیمانکار استراتژی D را انتخاب خواهد کرد.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده در مبانی نظری و مطالعه تجربی، بازیکنان با هم همکاری می‌کنند چون سود بیشتری نصیبشان می‌شود. بنابراین، در اینجا به بازی‌های همکارانه و به ائتلاف‌های شکل‌گرفته در بازی و همچنین به سهم هر یک از بازیکنان در ائتلاف خواهیم پرداخت.

فرم مشخصه بازی عبارت است از: مجموعه بازیکنان: $N = \{1, 2\}$ ؛ ائتلاف‌های ممکن: $\{1\}, \{2\}, \{1, 2\}$ ؛ و تابع مشخصه $V(\{2\}) = 0$ و $V(\{1, 2\}) = 1145261$ و $V(\{1\}) = 834444$ (مقادیر به میلیارد ریال). همچنین، سه ائتلاف بین دولت و پیمانکار به فرم زیر می‌تواند شکل گیرد:

$$\#S = 2^n - 1$$

که ائتلاف‌ها عبارت‌اند از: $\{1\}, \{2\}, \{1, 2\}$

$V(\{1\})$ میزان ارزشی است که دولت در صورت همکاری نکردن با پیمانکار (انحصاری عمل کردن دولت) به‌دست می‌آورد.

$V(\{1, 2\})$ میزان ارزشی است که از مجموع پیامد دولت و پیمانکار- در صورت همکاری و مذاکره- در بازی پویا و چانه‌زنی حاصل می‌شود.

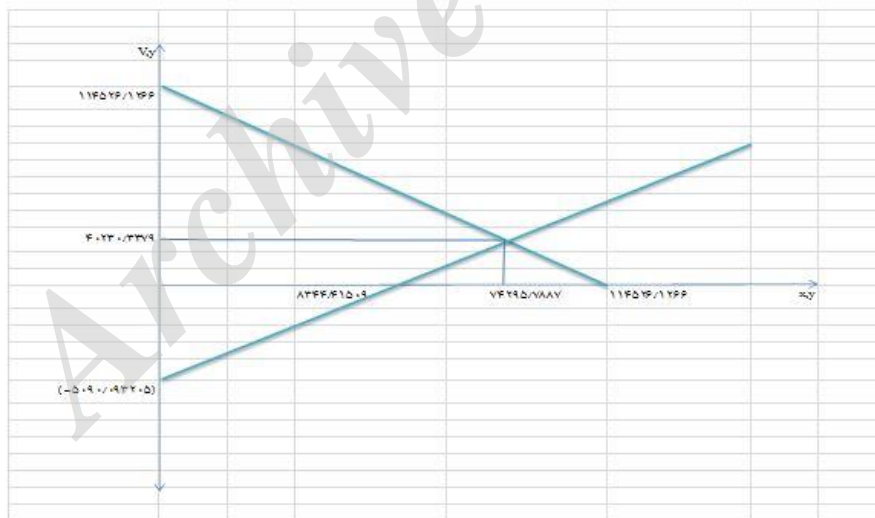
$V(\{2\})$ میزان ارزشی است که پیمانکار در صورت همکاری نکردن با دولت (انحصاری عمل کردن پیمانکار) به‌دست می‌آورد.

x و y (به میلیارد ریال) در پروژه‌های عمرانی انرژی مورد مطالعه به فرم زیر (فرم ۴۵ و ۴۶) به دست می‌آید:

$$\frac{y - 0}{x - 8344/41509} = \frac{0/3792}{0/6208} = 0/61 \quad (45)$$

$$x + y = 114526/1 \quad x = 74295/8, y = 40230/3 \quad (46)$$

در اینجا سهم بازیکن ۱ (دولت) بیشتر از بازیکن ۲ (پیمانکار) است (نمودار ۴). بنابراین، دولت قدرت چانه‌زنی بیشتری دارد. هرچه نرخ تنزیل بازیکنی کمتر باشد هزینه او افزایش می‌یابد و در بازی شکل گرفته بی‌صبرتر خواهد بود؛ در نتیجه، قدرت چانه‌زنی کمتری نسبت به بازیکن دیگر خواهد داشت. در اینجا پیمانکار با نرخ تنزیل بیشتر نسبت به دولت صبورتر است؛ در نتیجه، قدرت چانه‌زنی بیشتری دارد، ولی در ائتلاف نشان دادیم که این گونه نیست. بنابراین، نشان می‌دهیم که، علاوه بر نرخ تنزیل، عوامل دیگری بر صبوری بازیکنان تأثیر می‌گذارند و آن ترس از شکست چانه‌زنی است، زیرا پیمانکار بیم دارد که دولت کار را با پیمانکاران دولتی به انجام برساند. بنابراین، قدرت چانه‌زنی او کاهش می‌یابد.

نمودار ۴. نمودار راه حل چانه‌زنی نش (منبع: یافته‌های تحقیق)

در بازی شکل گرفته بازی اتمام حجت نیز شکل می گیرد؛ بدین ترتیب که در آن فقط یک بار پیشنهاد وجود دارد و حریف فقط باید قبول یا رد کند. پیشنهاددهنده، با مقدار پیشنهادی خود، حریف را بین قبول یا رد پیشنهاد آزاد می گذارد و در آخر حریف پیشنهاد را قبول می کند و کل مازاد نصیب پیشنهاددهنده می شود که قدرت چانه زنی بسیار زیادی دارد (عبدلی، ۱۳۹۱). در اینجا پیشنهاددهنده دولت است و این دولت است که قدرت چانه زنی زیادی خواهد داشت.

۲. میزان سرمایه گذاری بخش ها (دولت - خصوصی)

اثر تغییر نهایی در λ (احتمال انحصاری عمل کردن دولت) بر سطوح سرمایه گذاری متناظر بازیکن ها به علایم W_{13}^G (مشتق جزئی آرگومان اول مجموع پرداخت های صورت گرفته به دولت (رفاه دولت) نسبت به درصد انحصاری عمل کردن دولت) و W_{23}^G (مشتق جزئی آرگومان دوم پرداخت های صورت گرفته به پیمانکار (رفاه پیمانکار) نسبت به درصد انحصاری عمل کردن دولت) بستگی دارد. این دو مشتق جزئی آثار تغییر نهایی λ بر بازدهی نهایی سرمایه گذاری های بازیکن را در بر دارد:

$$W_{13}^G = \frac{d}{d\lambda} \left[\frac{dW_G}{dy_G} \right] = \frac{1}{2} \left[(\theta_G - \theta_C)(B_1^G - B_1^C) \right] + \beta [\theta_G B_1^C + \theta_C B_1^G] \quad (47)$$

$$W_{23}^C = \frac{d}{d\lambda} \left[\frac{dW_C}{dy_C} \right] = \frac{1}{2} \left[(\theta_G - \theta_C)(B_1^G - B_1^C) \right] - \beta [\theta_G B_1^C + \theta_C B_1^G] \quad (48)$$

جملات سمت راست رابطه های ۴۷ و ۴۸ را با نمادهای A و B معرفی می کنیم:

$$B = [\theta_G B_1^C + \theta_C B_1^G], \quad A = [(\theta_G - \theta_C)(B_1^G - B_1^C)]$$

سمت راست رابطه های ۴۷ و ۴۸ به y بستگی دارد. بنابراین، اگر به ازای همه y ها هر دو عبارت W_{13}^G و W_{23}^C غیرمنفی باشد و لاقلاً یکی از آن ها اکیداً مثبت باشد، آنگاه سرمایه گذاری بهینه هر دو بازیگر نسبت به λ اکیداً فزاینده خواهد بود (اگر هر دو غیر مثبت و لاقلاً یکی اکیداً منفی و اکیداً کاهنده از λ باشد)؛ چون $W_1^C > 0$ و $W_2^G > 0$:

اگر به ازای همه مقادیر y عبارات W_{13}^G و W_{23}^C غیر منفی (غیر مثبت) باشد و لااقل یکی از آنها اکیداً مثبت (اکیداً منفی) باشد، آنگاه مقدار بهینه $\lambda = 1$ خواهد بود (مقدار بهینه $\lambda = 0$ خواهد بود).

سمت راست رابطه ۴۷ اثر تغییر نهایی λ بر انگیزه‌های سرمایه‌گذاری دولت (G) را به دو بخش تقسیم می‌کند:

جمله اول (A): بسته به اینکه دولت (G) منافع پروژه را کمتر یا بیشتر از بخش خصوصی (پیمانکاران) ارزش گذاری نماید می‌تواند مثبت یا منفی باشد.

جمله دوم (B): زمانی که درجه‌ای از ناخالصی کالاها و خدمات وجود دارد ($\beta > 0$) اکیداً مثبت است. در شرایط خاص عدم ناخالصی (کالاهای محض خالص)، یعنی $\beta = 0$ ، این جمله برابر صفر است.

مثال: اگر فرض کنیم که بخش خصوصی (پیمانکار) ارزش نسبتاً بیشتری برای پروژه قائل است، در عبارت W_{13}^G اثر اول (A) منفی است؛ در حالی که اثر دوم (B) مثبت است.

بنابراین، اگر $\theta_C > \theta_G$ و $B_1^G > B_1^C$ باشد، اثر اول ظاهر می‌شود، زیرا عدم تعهد بخش خصوصی - هنگامی که دولت (G) به تنهایی حق اجرای پروژه را دارد - نسبت به هنگامی که بخش خصوصی حق اجرای پروژه را به تنهایی دارد بیشتر است؛ به همین دلیل، هنگامی که بخش خصوصی حق اجرا و تعهد منحصر به فرد، نسبت به حق اجرایی منحصر به فرد دولت، دارد، قدرت چانه‌زنی دولت بیشتر است. مثلاً، می‌توانیم به ائتلافی که بازیکنان تشکیل داده‌اند اشاره کنیم: گرچه $\theta_C = \theta_G$ را در نظر گرفته‌ایم، ولی $B_1^G > B_1^C$ است و اگر $\theta_C > \theta_G$ باشد، قدرت چانه‌زنی دولت بیشتر است و قدرت چانه‌زنی به k/h (نسبت توافق سهم بازیکن ۲ (پیمانکار) به سهم بازیکن ۱ (دولت)) بستگی دارد. هر چه این نسبت کمتر باشد قدرت چانه‌زنی دولت بیشتر می‌شود.

در مقابل، اثر دوم (B) نشان می‌دهد که تخصیص حق حاکمیت و اجرای بیشتر به یک سرمایه‌گذاری (چه دولتی چه خصوصی) قدرت چانه‌زنی نسبی او را افزایش می‌دهد. بنابراین، در کالاهای عمومی ناخالص ($0 < \beta < 1$)، قدرت چانه‌زنی نسبی کل دولت مجموع این دو اثر متضاد است. مثلاً، می‌توانیم دوباره به همان ائتلافی که بازیگران تشکیل

داده‌اند برگردیم: اگر $\theta_c > \theta_G$ و $B_1^G > B_1^C$ باشد، قدرت چانه‌زنی پیمانکار افزایش می‌یابد؛ به سبب آنکه منفعت پیمانکار در این شرایط نسبت به دولت بیشتر است و پروژه را تماماً می‌توان به پیمانکار برگرداند.

نتیجه‌گیری

کمبود اعتبارات عمرانی از جمله مشکلاتی است که سرمایه‌گذاران بخش دولتی و خصوصی با آن مواجه‌اند. طولانی‌شدن زمان اجرای پروژه‌ها باعث ائتلاف بودجه، افزایش میزان تورم، از بین رفتن اعتماد نسبت به سیاست‌های دولت و کاهش قدرت تولیدی کشور می‌شود. بنابراین، برای جلوگیری از خسارت‌ها، لازم است برنامه‌ریزی صحیحی صورت گیرد تا پروژه‌ها سریع‌تر به اتمام برسند.

در این تحقیق رابطه دولت و بخش خصوصی (پیمانکار) در شرایط کمبود اعتبارات عمرانی سنجیده شد. سپس، بازی‌های همکارانه بین بخش دولتی و خصوصی بیان شد و برای تعیین پیامد بازی‌های همکارانه از راه حل چانه‌زنی نش استفاده شد. نتیجه بازی این است که تشکیل ائتلاف همکارانه به نفع هر دو بازیکن است، اما در این ائتلاف سهم بخش دولتی، نسبت به بخش خصوصی، بیشتر خواهد بود و قدرت چانه‌زنی بخش خصوصی کمتر از بخش دولتی خواهد بود، زیرا پیمانکار بیم دارد که دولت کارها را با پیمانکاران دولتی به انجام برساند؛ به‌رغم اینکه نرخ تنزیل پیمانکار بیشتر از نرخ تنزیل دولت است. همچنین، چانه‌زنی شکل‌گرفته نوعی بازی اتمام حجت است که پیشنهاددهنده طرف دیگر بازی را در موقعیتی قرار می‌دهد که پیشنهاد را بپذیرد. بنابراین، در شرایط کمبود اعتبارات عمرانی به نفع هر دو بازیکن است که با هم همکاری کنند و درباره میزان همکاری به توافق برسند و بهتر است با هم ائتلاف همکارانه تشکیل دهند، زیرا در این صورت به بیشترین منفعت دست خواهند یافت.

در بررسی تطبیقی نتایج مطالعه با واقعیات پروژه‌ها می‌توان به گزارش‌های نظارت بر پروژه‌های عمرانی در کشور اشاره کرد. بر اساس نتایج بررسی وضعیت اجرای پروژه‌های عمرانی در سال ۱۳۹۰، وضعیت اجرای ۱۰۴ پروژه از ۸۳ طرح ملی و ۴۰۷ پروژه استانی متوقف و مجموع پرداختی‌های قبل از سال ۱۳۹۰ در این پروژه‌ها مجموعاً ۳۵ درصد

گزارش شده است. میانگین پیشرفت فیزیکی این پروژه‌ها نیز به ۵۰ درصد نرسیده است. در سال ۱۳۹۰ حدود ۵۵ درصد علل توقف پروژه‌ها در سطح ملی و حدود ۷۶ درصد علل توقف پروژه‌های استانی به کمبود تخصیص اعتبار نسبت داده شده است. از طرف دیگر، از میان ۱۶۲ پروژه خاتمه‌یافته طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۰ حدود ۸۱ درصد به صورت قراردادهای پیمانکاری به پایان رسیده است که با راه حل همکاری تطابق دارد.

منابع

۱. اعزازی، محمداسماعیل، فرخی استاد، مجتبی و فرخی استاد، مصطفی (۱۳۹۰). بررسی نقش واگذاری شرکت‌های دولتی در افزایش سودآوری و بازدهی آن‌ها، پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۴(۱۳)، ۴۹ - ۷۲.
۲. خشنود، مهدی و پنجعلی‌زاده، بهمن (۱۳۹۰). ارائه مدلی برای پرداخت به موقع مطالبات پیمانکاران توسط دولت، مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی عمران و توسعه، رشت: دانشگاه آزاد اسلامی واحد لشت نشا.
۳. عربی، سهیل و اعظمی‌نژاد، بهارک (۱۳۸۸). عدم تأمین مالی، مهم‌ترین عامل تأخیر پروژه‌های عمرانی در کشورهای در حال توسعه، اولین کنفرانس ملی مهندسی و مدیریت ساخت، تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
۴. عبدلی، قهرمان (۱۳۹۱). نظریه بازی‌ها و کاربردهای آن (بازی‌های اطلاعات ناقص، تکاملی و همکارانه)، تهران: سمت؛ مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
۵. عسگری، محمدصادق و افشار، عباس (۱۳۸۷). همکاری پیمانکاران جزء در تخصیص منابع مشترک با رویکرد نظریه بازی‌های همکارانه، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت پروژه.
۶. قاسمی، شمسی و عباسی، منصوره (۱۳۸۲). بررسی و تحلیل خسارت‌های ناشی از تأخیر در اجرای طرح‌های عمرانی کشور طی دوره ۱۳۷۴ - ۱۳۸۰، تهران: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.

۷. سازمان خصوصی سازی (۱۳۸۹). گزارش عملکرد سازمان خصوصی سازی در سال ۱۳۸۹ با رویکرد مقایسه با عملکرد سال های گذشته.
۸. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، گزارش نظارتی پروژه های عمرانی استانی سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰، معاونت نظارت راهبردی، امور نظارت بودجه سرمایه ای.
۹. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، گزارش وضعیت پروژه های عمرانی متوقف سال ۱۳۹۰، معاونت نظارت راهبردی، امور نظارت بودجه سرمایه ای.
۱۰. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، گزارش ارزش یابی پروژه های ملی منتخب بهره برداری شده سال ۱۳۹۰، معاونت نظارت راهبردی، امور نظارت بودجه سرمایه ای.
11. Aplak, H.S. & Sogut, M.Z. (2013). Game theory approach in decisional process of energy management for industrial sector, *Energy Conversion and Management*, 74, 70-80.
12. Long, R-U. & Yu, L. (2009). Study on regulation design about energy-saving and emission-reduction based on game theory, *Procedia Earth and Planetary Science*, 1, 1641-1646.
13. Muthoo, A. (1999). *Bargaining Theory with Applications*, Cambridge: Cambridge University Press.
14. Okada, A. (2010). The Nash bargaining solution in general n-person cooperative games, *Journal of Economic Theory*, 145(6), 2356-2379.
15. Okada, A. (2011). Coalitional bargaining games with random proposers: Theory and application, *Games and Economic Behavior*, 73(1), 227-235.
16. Perng, H-Y., Chen, S-J. & Lu, H-J. (2005). Potential benefits for collaborating form work subcontractors based on co-operative game theory, *Building and Environment*, 40(2), 239-244.
17. Shurong, Z. & Miao, P. (2012). Rent-seeking Behaviors analysis in Engineering Supervision based on the Game Theory, *Systems Engineering Procedia*, 4, 455-459.
18. Tian, Y., Govindan, K. & Zhu, Q. (2014). A system dynamics model based on evolutionary game theory for green supply chain management diffusion among Chinese manufacturers, *Journal of Cleaner Production*, 80, 96-105.

19. www.cbi.ir
20. www.ipo.ir
21. www.spac.ir
22. Watt, D.j., Kayis, B. & Willey, K. (2010). The relative importance of tender evaluation and contractor selection criteria, *International Journal of Project Management*, 28(1), 51-60.
23. Yang, Z. (2008). How Does ANWR Exploration Affect OPEC Behavior? -A Simulation Study of an Open-loop Cournot-Nash Game, *Energy Economics*, 30(2), 321-332.
24. Yuan, H. & Ma, H. (2012). Game Analysis in the Construction Claim Negotiations, *Procedia Engineering*, 28, 586-593.

Archive of SID